

majestät och härlighet, om inte också hans kors blev känt i dess förnedring och skam». Inför korset måste lögn och flärd falla. Allt blir där bara vad det är, inte mer. Det «rena» förnuftet är lutherskt sett egentligen oupplyst och blint. Det «upplysta» förnuftet däremot inser, att Gud lider med oss i «slam» och möda. Kors-teologi handlar inte bara om Skaparen som korsfäst (jfr J. Moltmann och Torgny Bohlin) utan också om nytt liv efter mörker och död. Vad Bayer har att säga om lidande, synd och rättfärdiggörelse enligt reformatorisk syn är starka inslag i hans bok. Det som sägs går så uppenbart på tvärs mot tendenser i vår samtid. Tragiken är att så många människor inte har ord att förstå och tolka just det nyss nämnda, som griper djupt in i deras livssituation. Och vem hjälper dem att tolka det? Gör dagens svenska kyrka?

Bayers bok är grundligt tysk, sakrik och förnyande i sin avsikt. Dess målgrupper tycks vara präster och teologiskt intresserade. Den påminner ibland om predikningar, men goda sådana. De försök som gjorts att visa en väg ut ur den metafysisk-kritiska filosofins fängelse är inte övertygande. Somliga läsare anar kanske en befrielse. Andra upptäcker att de bara kommit till en av fängelsets rastgårdar. Alla kunde hellre ha förunnats att mer lära känna de konkreta undren i den pågående skapelsen, där naturvetenskapen självfallet har betydligt mycket mer att ge än filosofin. När kommer en teologi som också på sätt vill intressera sig för vem som är «författare» till skapelseverket och meningen med det?

Gösta Wrede

Alasdair MacIntyre: *Dependent Rational Animals. Why Human Beings Need the Virtues*. 166 sid. Duckworth, London 1999.

Moralfilosoferna har inte helt förstått reciprocitetens betydelse. Det är nu mer än ett decennium sedan den amerikanske sociobiologen R. D. Alexander gjorde detta påpekande i ett försök att relatera modern evolutionsteori till moralfilosofin. Reciprocitet, ömsesidighet är ett centralt begrepp inom båda disciplinerna. Det är därför av stort intresse för både etiken och den evolutionära biologin att Alasdair MacIntyre i sin nya bok *Dependent Rational Animals* fokuserar just på reciprociteten och för in en del allmänna biologiska perspektiv i moralteorin.

Etik oberoende av biologi är omöjlig hävdar MacIntyre och detta av flera skäl. Moralteorin måste t.ex. på ett adekvat sätt förklara hur de värden och dygder vi faktiskt har är möjliga att ha för varelser med människans biologiska konstitution. Det är inte heller möjligt att förstå hur dessa värden och dygder bildas

och utvecklas om vi inte jämför oss med andra djur. MacIntyre pekar framförallt på att människan delar andra levande varelsers sårbarhet. Detta är en lovande utgångspunkt. Människan kan då förstås som en varelse vars överlevnad är helt beroende av andra varelser, framförallt då andra människor. Företrädare för evolutionsteorin pekar just på varje individs sårbarhet och den därav betingade skillnaden i framgång och överlevnad. Inom de socialt levande arterna (dit människan hör) är det samspelet med de andra inom arten som till stor del determinerar denna skillnad. Här erbjuds alltså flera intressanta möjligheter för de båda perspektiven att mötas.

MacIntyre kommenterar dock aldrig sociobiologin, den disciplin som studerar socialt beteende ur ett evolutionärt perspektiv, direkt. Indirekt så är emellertid hans bok på punkt efter punkt en kommentar till de evolutionsteoretiska resonemangen kring reciprocitet och samarbete. Jag ger några exempel:

Det specifikt mänskliga består enligt MacIntyre av en förmåga till att kunna bortse från den omedelbara behovstillfredställelsen för att uppnå något annat som vi i en förutsedd framtid värderar högre. Ett liknande resonemang fördes redan 1976 av Richard Dawkins i boken *The Selfish Gene*. Detta medger en utveckling av dygder som i sin tur möjliggör ett blomstrande mänskligt liv. Denna utveckling går hos varje människa från en beroende behovsvarelse till en oberoende förnuftsvarsel i stånd till att göra rationella val.

Inom evolutionsteorin är det, inte nödvändigtvis medvetna, rationella valet alltid influerat av möjligheten till reproduktiv framgång. Det är min egen, eller korrekta: mina geners, framgång som står på spel i valet. Men denna framgång är för en social varelse helt beroende av hur de övriga handlar. Hos MacIntyre ser vi en liknande slutsats när han resonerar kring hur en utveckling till rationella förnuftsvarsel är möjlig. Denna utveckling kräver nämligen en social gemenskap för att kunna påbörjas, förmedlas och upprätthållas, och den borgar då för ett gott liv som människa. En sådan social gemenskap, konstaterar MacIntyre, existerar också hos många djur. Jämförelsen med andra djur och deras utveckling till rationalitet när de realiserar sitt liv som djur, är alltså nödvändig och möjlig menar MacIntyre. Här rör det sig om en grad-inte en artskillnad. Tyvärr så blir jämförelsen inte den bästa när han väljer delfinen som exempel (och på någon punkt är MacIntyre dessutom direkt okunnig, som när han påstår att delfiner inte behöver frukta andra delfiner). Argumenten hade varit betydligt kraftfullare om han istället valt schimpansen, för att den är människans närmaste släkting i evolutionär mening och för att den är en art vars sociala liv är väl studerat och dokumenterat av forskare som Jane Goodall och Franz de Waal. MacIntyre går också miste om den

delen av schimpansforskningen som fokuserat just på de moraliska komponenter som krävs för att hantera både beroende och rationalitet och som avgör framgången i livet som schimpans. Hans huvudtes att *samma* dygder krävs för att åstadkomma en utveckling till rationella förnuftsvarer som för att kunna hantera vår egen och andras sårbarhet, stöds nämligen av de Waals studier.

Dessa dygder karaktäriseras av något som MacIntyre kallar rättvis generositet, utvecklad ur reciprociteten, ömsesidigheten. MacIntyre bortser från tre decenniers biologisk forskning kring reciprocitetens betydelse för det sociala samspelet, initierad av Robert Trivers banbrytande artikel *The Evolution of Reciprocal Altruism*. MacIntyre hävdar bland annat att det inte finns något relevant sätt att jämföra det vi «ger» med det vi «får» tillbaka. Trivers hade inte bara försett honom med ett sådant verktyg utan dessutom utgjort en intressant motpart i resonemanget. Detta gäller också andra aspekter av reciprociteten som MacIntyre tar upp, som hur den påverkas av maktfördelning, konflikten mellan föräldrar och barn och vår benägenhet till självbedrägeri.

MacIntyre kommer till slutsatsen att det som är bra för mig i mitt liv som människa inte kan åstadkommas utan att det är bra också för andra som delar gemenskapen med mig. Därför måste reciprociteten utvecklas till en slags omsorg om denna utvecklade gemenskap, som gynnar alla. De Waal kallar denna omsorg för *community concern* i sina schimpansstudier. MacIntyre kallar den för rättvis generositet. Rationalitet och beroende går hand i hand, genom att ömsesidigheten tillerkänns sin rättmätiga plats.

Att MacIntyre på detta sätt når liknande slutsatser som den moderna och ofta förkättrade sociobiologin stämmer till eftertanke. Etikerna borde generellt ägna biologin större uppmärksamhet och på ett mer direkt sätt förhålla sig till det evolutionära sättet att resonera. Vad är det i slutsatserna som förenar etik och biologi och var finns skillnaderna? Och nog kunde någon moralfilosof anstränga sig för att lägga Alexanders inledande påpekande till handlingarna. Att MacIntyres bok i många avseenden stöder den delen av sociobiologin som hävdar att det rationella egenintresset inte allena kan styra en social varelses beteende är i sin tur något som vissa biologer borde ta till sig.

Eva-Lotta Grantén

Louis Greenspan and Stefan Andersson (eds.): *Russell on Religion. Selections from the Writings of Bertrand Russell*. 261 sid. Routledge, London & New York, 1999.

Det är karakteristiskt för en klassiker, att den tål att läsas också ryckt ur sitt ursprungliga sammanhang. Många av inslagen i detta fylliga urval av Russelltexter om religion (här vanligen kristendom) är ett slags minor classics såsom «Mysticism and logic». De är tillkomna i ett i långa stycken annorlunda filosofiskt och ideologiskt klimat men är fortfarande läsvärda, eleganta och skarpsinniga. Russell står med ena foten i det sena 1800-talet med strider bl.a. kring darwinismen och den andra i tidigt 1900-tal med den moderna logikens framväxt, som han själv i hög grad bidrog till, ja, han har fler fötter än så. Han var sonson till en engelsk premiärminister, växte upp bland tidens storheter och blev sedan själv en intellektuell stjärna, låt vara ingen fixstjärna. Under sitt långa liv (1872–1970) rörde han sig mellan ett flertal oförenliga ståndpunkter. Från svensk horisont är det naturligt att jämföra med Hedenius kristendomspolemik, men där Hedenius ibland använder baseballtrå nyttjar Russell florett.

En av dem som fått uppdraget att ge ut *Russell on Religion* är Stefan Andersson, en svensk religionsfilosof, som skrivit en hel del om Russell, bl.a. en avhandling om hans tidiga syn på religiöst sökande. Utgivarna presenterar materialet under fem rubriker: «Personal statements», «Religion and philosophy», «Religion and science», «Religion and morality» och «Religion and history». Till varje sådant avsnitt har de skrivit en kort presentation och även försett hela urvalet med en god introduktion.

Frenetiska religionskritiker har vanligen ett religiöst sensorium, så också Russell. Han berättar i sin Självbiografi, här återgivet i avsnittet «Personal statements», om när han 1901 hade «a sort of mystic illumination» där han såg sitt tidigare liv som ytligt: «I had forgotten all the deeper issues, and had been content with flippant cleverness.» Han fylls i stället bl.a. «with a desire almost as profound as that of the Buddha to find some philosophy which should make human life endurable.» Denna tidiga erfarenhet till trots saknas inte flippant cleverness i hans senare texter. En del skrevs för brödfödans skull. Tillfrågad en gång varför han skrivit en artikel, som inte var helt välbetänkt, gav han det rättframma svaret: 50 dollars.

Bertrand Russell skrev oändligt mycket, numera samlat och nytugivet eller under utgivning från Russell-arkiven i Hamilton, Canada. Det finns nu även goda bibliografiska hjälpmedel och en stor Russell-forskning. Denna volyms bibliografi ger därför endast ett litet urval av litteratur om Russell ur religiös synvinkel. Textsamlingen har ett utförligt sak- och namnregister.

Russell är spirituellt och stimulerande att läsa och för en gudstroende dessutom nyttigt. En kristen teolog som inte emotionellt och intellektuellt kan hantera den typ av kristendomskritik som denna Russellantologi